
Լ. ԱՐԻՍՅԱՆ

ՄԵՐ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ
ՄԻ ՔԱՆԻ ՀԱՐՑԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

•••••

891.99.09

Ա-87

ՊԵՏՐԱՏ

19 NOV 2011

891.98.09 L. ԱՐԻՍՅԱՆ
Կ-87.

**ՄԵՐ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ
ՄԻՔԱՆԻ ՀԱՐՑԵՐԻ ՄԱՍԻՆ**

ՅԵԼՈՒՅԹ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԳՐՈՂՆԵՐԻ
ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐՈՒՄ

ՊԵՏԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ
ԹԵՐԵՎԱՐ 1934

59553-66

Գեոհրադի տպարան

Գլավ.8690, հրատ.4023, տիլ. 3000, պատ. 1367

Ընկերներ, մեր համագումարը մի
մեծ գեմոնատրացիա յեր այն գործող
տնի, վոր ունի մեր գրականությունը
նը խորհրդային Միության և, նրա
արևելքի ավանդույտը հանդիսացող,
խորհրդային Հայաստանի հաղթա-
կան սոցիալիստական շինարարու-
թյան հիման վրա:

Հայաստանի խորհրդային գրող-
ների առաջին համագումարը ցույց
տվեց, վոր մեր գրողները, մեր գր-
ական ֆրոնտի աշխատողները,
լուրջ կերպով են մտածել Հայկոմ-
կուսի Կենտկոմի հունիսի 14-ի վո-
րուշման մասին, վորտեղ մատնանը-
ված են մեր գրողների միության

ու առանձին գրողների կատարած սխալները և գծված է այն ուղին, վորով պետք է ընթանա հետագա աշխատանքը մեր գրական Ֆրոնտում: Համագումարը ցույց տվեց, վոր ընկերներն, ընդհանուր առմամբ, ցանկանում են շրջադարձ կատարել վոչ միայն խոսքով, այլև գործով, աշխատում են վճռականապես վերջ տալ այն խմբակային պայքարին, վորը մինչև վերջին ժամանակները, տեղ ե գտել գրողների շարքերում: Այստեղ յեղույթ ունեցող բոլոր ընկերները շեշտեցին խմբակային պայքարի մեծ վնասները մեր խորհրդային գրողների ու միության աշխատանքների համար:

Թեև չի կարելի ասել, վոր խմբակայնության ելեմենտները վերջնա-

կանապես հաղթահարված են գրողների շարքերում (համագումարում ևս խմբակայնության վորոշ ելեմենտներ յերևան յեկան), այնուամենայնիվ համագումարում, ինչպես և համագումարից առաջ, բուշեիկյան ինքնաքննադատությամբ հանդես յեկան մի շարք ընկերներ (ընկ. ընկ. Ն. Չարյանը, Ա. Բակունցը, Վշտունին և ուրիշները), ինքնաքննադատության լուրջ փորձ կատարեցին Չարենցը և ուրիշները—վորոնք, այս կամ այն հաջողությամբ, փորձեցին կոնկրետ վերլուծության ու ինքնաքննադատության յենթարկել իրենց ստեղծագործություններում կատարած ըսկզբունքային սխալները: Անկասկած, այդ ընկերները սկսում են

հասկանալ, վոր յերկարատե այն խմբակային պայքարը, վոր նրանք տանում եյին հանուն իրենց նացիոնալիստական կամ «ձախ» ՌԱՊԳ-ական սկզբունքների, ջուր եւ լցնում մեր դատակարգային թշնամիների ջրաղացին և իջեցնում եւ մեր դրահանութեան զարգացման տեմպերն ու վորակը:

Յես արդեն ասացի, վոր համագումարում դեռ ելի արտահայտութիւն դտան խմբակայնութեան վորոշ արամադրութիւններ: Այս առնչութեամբ չի կարելի կանգ չառնել Մկրտիչ Արմենի վարքագծի վրա:

Ընկեր Արմենը յերկար ժամանակ ակտիվորեն մասնակցել եւ խմբակային պայքարին, լինելով Չարենցի

խմբակի ակտիվ անդամներից մեկը: Այդ խմբակը, ինչպես այդ բաղմիցս անգամ նշել եւ պաշտոնական դուկումենտներում, արտահայտել եւ մեր դրահանութեան մեջ նացիոնալիստական, նացիոնալ-դեմոկրատական տենդենցներ: Ընկ. Արմենն իր ակտիվ չափով հոգւածում ձեւակերպել եւ «աղցային ձեւերի խտացման» նացիոնալիստական «թեզը» և տուրք եւ տվել իր ստեղծագործութեան մեջ հետադիմական տենդենցներին: Ի՞նչ եր սպասում համագումարը նրանից: Համագումարն սպասում եր, վոր նա այս ամբիոնից պետք եւ դուռնե ազնիվ փորձ կատարեր իր սրխալները քննադատելու, նա պետք եւ լծվեր, բայտ իր ուժերի ու ըմբռնողութեան, այս համագումարում

ծախալիսած բուշեիկյան ինքնաքննադատութեանը: Սակայն ընկ. Արմենը դրա փոխարեն հայտնաբերեց բոհեմական վերաբերմունք համագումարի նկատմամբ. նա նախ մի հայտարարութիւն հանձնեց համագումարի նախագահութեանը, վորով նա իր «գայրույթն» ե արտահայտում այն առթիւ, վոր իբր թե ղեկուցողները թերազնահատել են իր «խոշոր դերը» մեր գրականութեան մեջ ե վերադարձնում ե համագումարին իր մանդատը: Ապա, հաջորդ որը, նա ներկայացնում ե մի նոր ծախալուն հայտարարութիւն, վորտեղ նա մանրամասնորեն գովում ե իր «ստեղծագործական արժանիքները»: Նա յի յեղել, իբր թե, այն միակ գրողը, վորը, «ղբաղվե-

լով կոմյերիտական թեմաներով, վեր հանեց մեր կոմյերիտիստիկայն պայքարի ե աշխատանքի մի վողջ ետապ», կամ վոր իր «Յերևան» եպոպեան, գրում ե նա առանց համեստութեան նշույլի անդամ—«Հանդիսանում ե մեր գրականութեան ամենայաւազույն ե մնայուն գրքերից մեկը, մի դիրք, վորն իր մեջ ունի ձևական այնպիսի նվաճումներ, վորոնք նրան դարձնում են համամիութենական արժեքի գործ» ե այլն ե այլն:

Այս բոլորից հետո, նա մի յերբորդ դիմումով հայտարարում ե, վոր իր ե համագումարի միջև տեղի ունեցած միջադեպը «վերացված ե համարում»: Յեւ յիբր նրան խոսք են տալիս, նա, փոխա-

նակ դուրս գալու ստեղծագործական ինքնաքննադատությամբ, սկըսում ե կվաղի «դեկավարի» տոնով ուսուցանել համագումարին:

Յես կանդ չեյի առնի այսքան մանրամասն ընկ. Արմենի վարքի վրա, յեթե միայն ընկ. Արմենը չլինե՞ր մեր շնորհալի յերիտասարդ գրողներէց մեկը և նրա բոհեմական, խորհրդային գրողին անվայել տրամադրութիւնները, վորոչ չափով բնորոշիչ չլինեյին այն մի շարք անթույլատրելի յերեւութների համար, վորոնք, դժբախտաբար, վերջին ժամանակներս տեղ եյին գտել մեր մի շարք լավագույն գրողների մոտ: Նման յերեւութների դեմ խորհրդային գրողները պետք ե ամենալճուական պայքար մղեն, վորով-

հեռե նրանք ստորացնում են մեր գրականութիւնը, խանդարում են մեր գրականութեան վորակական աճին, նոր գրական կադրեր պատրաստելու դործին:

Պետք ե տեսլ, վոր այդ անհանդուրժողականութիւնը, վորը ցուցաբերեցին Արմենը և մի շարք ուրիշ ընկերներ մեր համագումարում ինքնաքննադատութեան հանդեպ, միանգամայն անթույլատրելի և վնասակար յերեւութ ե մեր խորհրդային գրականութեան համար:

Բոլշեիկյան ինքնաքննադատութիւնը մեր գրականութեան, ինչպես նաե սոցիալիստական շինարարութեան այլ ասպարեզների համար բացարձակ անհրաժեշտութիւն ե ներկայացնում: Առանց ինքնաքնն-

նադատութեան ու քննադատութեան մեր գրականութիւնը չի կարող դարգանալ, չի կարող թոթափել իր վրայից անցյալի փոշու մնացորդները: Առանց ծախալուն ինքնաքննադատութեան մենք չենք կարող աճեցնել իսկական, խոշոր խորհրդային գրողներ, չենք կարող հաջող պայքար մղել մեր գրականութեան իգեական ու գեղարվեստական մակարդակի հարսնուն վերելքի համար:

Համագումարը ցույց տվեց, վոր մեր գրողներն ունեն հսկայական հաջողութիւններ, աշխարհի հաջողութիւններ, վորոնք անհնար ե չափել մեր հին գրականութեան չափերով. այս մասին բավական մանրամասնութեն խոսվեց համագումարին ներկա-

յացված գեղուցումների մեջ: Այս իսկ պատճառով յետ կանգ չեմ առնի այդ խնդրի վրա, միայն կուղենայի իբրեւ նմուշ մեր գրականութեան հաջողութիւնների, հիշատակել ընկ. Ջանանի «Եահնամե» պիեսը, վորն արժանացաւ համամիութենական բարձր գնահատականի և վորի մասին դժբախտաբար, ախտեղ համարյա թե խոսք չեղավ:

Յետ կանգ կառնեմ համագումարում արծարծված մեր գրականութեան մի շարք ակտուալ խնդիրների վրա:

* * *

Հայտնի չե և բազմիցս անգամ ասված, վոր չնայած մեր գրականութեան հսկայական հաջողութիւններ-

րին, նա, աշխուժեցնելով, ընդհանուր առմամբ, հետ և մնում մեր յեկել ըի ողջխախտական շինարարութեան աճող թափերից: Սակայն սա դեռ բոլորը չէ, վերսկզբէն մեր աճող սոցիալիստական կյանքից հետ մնալու այս ընդհանուր զնահատականը բնորոշ է միութենական ամբողջ խորհրդային գրականութեան համար:

Պետք է անդրադառնանք ասել, վոր մեր գրականութեանը հետ և մնում Ռուսաստանի խորհրդային գրականութեանից: Այս հանգամանքը պետք է պարզ լինի մեզ բոլորիս համար: Մինչդեռ մեր մի շարք բնիկներին մեջ այն մտաշուկանք կա, վոր իբր թէ մեր գրողների խոշոր մասը կանգնած է խորհրդային Միութեան գրականութեան ամենարարժէք գիրքե-

րում: Սակայն զիջար չե հասկանալ, վոր այս մտաշուկանն արդասիք և նեղ ազգայնական տրամադրութեաններին, և իբրեւ աշխարհին, նա խոշոր վնաս է բերում մեր գրականութեան իդեյական ու գեղարվեստական աճին:

Հայաստանի խորհրդային գրողները պարտաւոր են ամենալճուկան պայքար ծափալել նման տրամադրութեանների դեմ, վորովհետեւ նրանք (աշխարհադրութեանները) — ցածրացնում են մեր գրականութեան մակարդակը, խանգարում են գրական կազմեր աճեցնելու գործին, արգելք են հանդիսանում գրողների շարքերում բոլորակից ինքնաքննադատութեան ծափալմանը և խանգարում են նրանց՝ կենտրոնացնելու իրենց ուղարկութեանն ու ջանքերն այն հը-

59553-66

կայական ստեղծագործական խըն-
դերները վրա, վորտեղ այժմս գրված
են խորհրդային գրականության ա-
ռաջ: Ճիշտ է, վոր մենք կարող ենք,
պետք է վոր հասնենք և կհասնենք
խորհրդային գրականության բարձ-
րագույն դիրքերին, բայց դրա համար
անհրաժեշտ է, վոր մեր գրողները,
մանավանդ մեր գրականության յերի-
տասարդ կադրերը, յերկարատեւ ու
համառ աշխատանք կատարեն, սովոր-
են, դրա համար անհրաժեշտ է, վոր
մեր գրողները, առաջին հերթին, ա-
ղատագրվեն այդ վճռի հիմք չունե-
ցող ազգայնական սնապարծության
տրամագրություններին: Մեր գրա-
կանությունը դեռ չառ բան ունի սո-
վորելու ուկրաինական, բելոռուսա-
կան և Միության մյուս ժողովուրդ-

ների գրականություններին: Առանձ-
նապես կարեւոր է նշել, վոր մեր գր-
ականությունը դեռեւս հետ է մնում
խորհրդային գրականության առաջա-
վոր ջոկատը հանդիսացող— ուսա-
կան գրականությունին: Ռուսական
խորհրդային գրականությունից սո-
վորելը, դա մեր հիմնական խնդիրն
էր մեկն է և յեթե մեր խորհրդային
գրողները համակվեն այդ դիտակցու-
թյամբ, անկասկած պատմականորեն
համեմատաբար կարճ ժամանակամի-
ջոցում մեզ կհաջողվի լիկվիդացիայի
յենթարկել մեր հետամնացությունը
և իսկապես հասնել խորհրդային գրա-
կանության բարձունքներին:

* * *

Զարգացման տվյալ շրջանում մեր
գրականության ահուուալ խնդիրների

մասին խոսելիս, պետք է յեւել այն
հիմնական պահանջից, վորն առաջա-
դրված է Կենտրոնական Կոմիտեյի
հուլիսի 14-ի հայտնի բանաձևովում։
Դա այն է, վոր մեր գրողները պետք
է փճուական հակահարված տան մեր
գրականութեան ասպարիզում տեղ գը-
տած մի շարք խորթ, մեղ թշնամի և
մեր գրականութեան ստեղծագործա-
կան վորակը ցածրացնող տենդենցնե-
րին։ Առաջին հերթին նրանք պայքար
պետք է ծավալեն հայկական նացիո-
նալիզմի դեմ, վորի արտահայտու-
թյունները, վերջին ժամանակներում,
չնորհիվ մեղ մոտ տեղի ունեցած գա-
սակարգային պայքարի վորոշ սրման,
բավականին աշխուժացան և վորը
մեր պայմաններում, ավայ և տա-
լովում, գլխավոր վտանգ է հանդիսա-

նում ազգային-կուլտուրական շինա-
բարութեան ասպարիզում։ Պետք է
նշել, վոր մեր մի քանի ականավոր
գրողների վերջին մի շարք աշխատու-
թյուններում տեղ են դտել այդ մեղ
թշնամի իդեոլոգիայի արտահայտու-
թյունները։ Կենտկոմի վերահիշյալ
վորոշումից հետո նրանցից վոմանք
ընդունել են իրենց նացիոնալիստա-
կան սխալներն այս կամ այն չափով։
Ընկ. Բակունցն, ինչպես ասացի, հա-
մադումարից առաջ կարդացած իր
գեկուցման մեջ ամենից ավելի ծավա-
լուն ստեղծագործական ինքնաընա-
դատութեան փորձ կատարեց իր և իր
ընկերների նացիոնալիստական սխալ-
ները մերկացնելու և հաղթահարելու
ուղղութեամբ։

Համադումարում նա գուրս յեկավ

իր կատարած նացիոնալիստական սր-
խալները լիովին ընդունելով և այդ
հանգամանքը, անշուշտ, գրավական
և հանդիսանում այն բանի, վոր նա
այսուհետեւ վճռական պայքար պի-
տի մղի մեր գրականութեան իդեյա-
կան ննադարտութեան համար: Չա-
րենցը, Թոթովենցը և ուրիշները հա-
մագումարի ամբիոնից նույնպես հայ-
տարարեցին, վոր ընդունում են ի-
րենց աշխատութեաններէից մի քանի-
սում անցկացրած մի շարք նացիոնա-
լիստական և նացիոնալ-դեմոկրատա-
կան գրույթների սխալ և անընդունե-
լի լինելը: Չնայած Թոթովենցի առա-
ջին յերույթը, ինչես նաև Չարենցի
բովանդակալից յերույթը այս համա-
գումարում, վոչ մի դեպքում
չի կարելի բավարար համարել,

ախուսմենայնիվ, յես կարծում եմ,
վոր համագումարի կարծիքն ար-
տահայտած կլինեմ, յեթե ասեմ, վոր
մեր խորհրդային գրողների ամբողջ
կոլեկտիվի և, առաջին հերթին, կո-
մունիստ գրողներէ ընկերական ո-
ժանդակութեամբ և բոլշեվիկյան ինք
նաքննադատութեան հիման վրա հիշ-
յալ գրողները կկարողանան ավելի
խորն ըմբռնել իրենց կատարած
նացիոնալիստական սխալները և
չեն թույլ տա, վորպեսզի իրենց
ստեղծագործութեանը դառնա մեղ
թշնամի, հայկական նացիոնալիզմի
իդեոլոգիայի ուսպօրը:

* * *

Մյուս խնդիրը, վորի վրա յես կը-
ցանկանայի կանգ առնել, դա հետև

յալն է. մեր խորհրդային գրողները
պետք է ել ավելի ակտիվորեն մաս-
նակցեն այն հերոսական պայքարին,
վորը տանում են մեր բանվորներն ու
կոլտոզնիկները, բոլշևիկյան կուսակ-
ցության ղեկավարութեամբ, հանուն
կապիտալիզմի մնացորդների վերջ-
նական վոչնչացման, հանուն կոմու-
նիզմի վերջնական հաղթանակի:

Մեր գրողները պետք է ավելի սեր-
տորեն կապվեն մեր սոցիալիստական
չինարարութեան «աուրյային»: Այս
առթիվ մի յերկու խոսք գեղարվես-
տական գրականութեան թեմատիկայի
մասին: Մի շարք ընկերներ այն միտ-
քը զարգացրին, վոր իբր թե թեմա-
տիկայի հարցը սկզբունքային հարց
չէ և վոր ընդհանրապես մեր գրակա-
նութեան համար թեմատիկայի

պրոբլեմ գոյութիւն չունի, վորով-
հետեւ, ասում են այդ ընկերները, ին-
չի մասին ուզում ես՝ դրեր, միայն
թե այն իդեոլոգիան, վորը դու անց
ես կացնում աշխատութեանդ մեջ, լի-
նի պրոլետարական, սոցիալիստա-
կան: Պետք է ասել, վոր սա միակող-
մանի ու սխալ դրույթ է: Ընդհակա-
ռակը, իբրեւ ընդհանուր սկզբունք
պետք է պարզորոշ կերպով շեշտվի,
վոր մեր գրականութիւնը պետք
է սերտորեն կապվի մեր իրա-
կանութեան հետ և առաջին հերթին
գեղարվեստականորեն վերարտադրի
այդ իրականութիւնը, սոցիալիստա-
կան շինարարութիւնը: Ի հարկե, ի-
րավացի յեր Զարեհը, յերբ նա խո-
սում եր մեր գրողների և գրականու-
թեան ընդգրկած թեմաների ու իդեա-

ների հորիզոնի ընդլայնման անհրա-
ժեշտութեան մասին, սակայն նա
միանգամայն սխալ ու անընդունելի
ձեւով եր դնում հարցը, յերբ հակա-
դրում եր մեր սոցիալիստական շինա-
րաբութեան առօրյայի թեմատիկան
լայն պատմական իրեաներին: Նա մեր
լեզվով չեւ խոսում, յերբ ասում եր,
թե իբր, մեծ վարպետութիւն պետք
չե կոխողի աղջիկը կամ Ադրբեջանը
գովելու համար: Այս դրույթը մերը
չե ի հարկե, և մեր գծի հետ վոչ մի
առնչութիւն չունի: Մեր գրողները,
իհարկե, պետք ե լայնացնեն իրենց
ստեղծագործութեան, մշակվող իդեա-
ների դիալազները: Մեր գրականու-
թիւնը պետք ե արտացոլի միջազգա-
յին պրոլետարիատի և կեղեքվող աշ-
խատավորութեան հեղափոխական

պայքարի ու ստեղծագործութեան բո-
լոր կողմերը: Նա պետք ե զբաղվի
պատմական, գիտական, փիլիսոփա-
յական և ուրիշ մեծ խնդիրներով: Նա
պետք ե գեղարվեստականորեն նկա-
րագրի կենդանի մարդկանց կենդանի
հույրերը, վերջապես նա պետք ե գե-
ղարվեստականորեն նկարագրի բնու-
թեան հրաշալիքները նրա տարրերը-
ների բազմերանդ հրապուրիչ ուժն ու
մարդկութեան հերոսական աշխա-
տանքն այդ տարրերըների հպատա-
կեցման ու ոգտագործման համար ամ
բողջ պատմութեան ընթացքում:
Սակայն այդ բոլորի միջով, կար-
միւր թելի նման պետք ե անց-
նի մեր գրականութեան խոշորա-
գույն ու հիմնական պատմա-
կան խնդիրը՝ սոցիալիստական շի-

նարարության զեղարվեստական ար-
տացուումը, զեղարվեստական նը-
կարագիրն այն հերոսական պայքա-
րի, վորը մղում են մեր բանվորներն
ու կոլխոզնիկները, Լենինյան կու-
սակցության զեկավարութեամբ, ի-
րենց շրջապատն ու ինքզինքը կոմու-
նիզմի վողով վերամշակելու համար։
Այդ անհրաժեշտ և վոչ միայն մեր
մասնանների կոմունիստական վերա-
դաստիարակման պահանջների տե-
սակետից, այլ նաև այն պար-
տականութիւնների տեսակետից,
վոր ունի մեր գրականութիւն-
նր միջպոպային պրոլետարիատի ա-
ռաջ՝ մեր պայքարի ու շինարարու-
թյան փորձը նրանց փոխանցելու տե-
սակետից։ Մեր սոցիալիստական շի-
նարարութեանը հերոսաբար լծված,
զարավոր ստրկութեանից ազատա-

գրված մասսաների ստեղծագործա-
կան պոտենցիաների բազմերանգ դեր
սեփուրումը, նրանց հերոսական պայ-
քարն իսկապես զեղարվեստականո-
րեն (վոչ մտերեւսային) վերարտադր
րելն ամենադժվար, ամենաբարդ ու
ամենաբարձր խնդիրն և մեր գրա-
կանութեան համար, վորը պահան-
ջում և ստեղծագործական շատ ավե-
լի մեծ կուլտուրա, քան «ընդհանուր»
աբստրակտ խնդիրների մասին գրե-
լը։ Խնդիրն այն և, վոր մեր գրական-
ութեանը կարողանա զեղարվեստո-
րեն վեր հանել և մասսաներին ըմբռ-
նելի ձեւով շարադրել մեր հեղափո-
խական առօրյայի համաշխարհային
պատմական ելութեանը։ Խնդիրն այն
և, վոր մեր գրականութեանը կարո-
ղանա վարակել սոցիալիզմ կառու-

ցող մասսաներին գիտակից ենտու-
ղիաղժով, անհուն անձնվիրությամբ,
այդ խոշորագույն պատմական խն-
դիրները լուծելու համար մղվող պայ-
քարում:

Վորպեսզի մեր գրողները կարողա-
նան այդ մեծագույն խնդիրներն իրա-
դործել, նրանք պետք է լուրջ կերպով
դնեն մեր գործնական աշխատանքների
հետ սերտորեն կապվելու և իրենց
սեփական ընդհանուր տեսական մա-
կարդակի բարձրացման հարցը: Հայտ
նի չե՞, միթե, վոր այն գրողը, վորը
կյանքի հետ ծանոթանում է միայն
գրքերի և լրագրերի միջոցով և դե-
տում է այդ կյանքը միայն թղթե ակ-
նոցների միջոցով, չի կարող վոչ
մի արժեքավոր աշխատություն ասու-
հայանի չե՞, միթե, վոր տգետ գրողն

ընդհանրապես գրող չէ: Մինչդեռ,
պետք է խոստովանել, վոր մեր գրող-
ներից վոմանք, վոչ միայն ընդհանուր
կուլտուրական ցածր մակարդակի
վրա յեն կանգնած, այլ նաև չեն սո-
վորում, չեն ուղղում սովորել: Սա մի-
անգամայն անթույլատրելի ու խոր-
հրդային զրականության համար վը-
տանդավոր յերևույթ է, վորը պետք
է, վորքան կարելի յե շուտ, վերաց-
նել:

Մի յերկու բնկերներ այն միտքը
հայանեցին, վոր իբր թե մեր գրող-
ները գեղարվեստական յերկեր տալու
համար կարիք չունեն գիտությանը
ղիմելու, վոր իբր թե նրանք, ընդհա-
կառակը, պետք է զեկավարվեն այն
սկզբունքով, թե՝ «գեղարվեստը՝ ին-
քը տարերքն է, հակառակ գիտությա-

նը, վորը դորժ ունի բանականութեան հետ» (Թոթովենց)։ Յես կարծում եմ, վոր այս դրույթի հակամարտութեան, կանոյան բնույթն ինքն ըստ ինքնան պարզ է։ Մեր գրականութեանը, մեր գիտութեանը վերժ են բուրժուական իդեոլոգիային հասուէլ այդ հակադրումները։ Սոցիալիստական ռեալիզմի մեթոդը, ընդհակառակը, պահանջում է, վորպետեղի գեղարվեստական յերկը կանգնած լինի ժամանակակից գիտութեան մակարդակի վրա, այլ կերպ նա չի կարող բարդ ու հակասութեաններով լի մեր ժամանակի ճշմարիտ, հեղափոխական պատկերը տալ։ Յեթե մենք զիմենք անցյալ պատմական շրջաններին, ապա կտեսնենք, վոր նա անցյալի գեղարվեստի իսկական վարպետները իրենց

ստեղծագործութեան մեջ յերես չեն դարձրել գիտութեանը։ Ո՞վ չգիտէ, վոր բուրժուական ռենեսանսի ամենաականավոր գեղարվեստագետները, արձանագործները, նկարիչները, գործողները կանգնած էին իրենց ժամանակի գիտութեան մակարդակի վրա, յուրջ ուսումնասիրում էին իրենց ըստեղծագործութեան հետ առնչութեան ունեցող գիտութեաններն ու հենվում էին նրանց վրա։ Այս մասին շատ գեղեցիկ պատմում է հայտնի իտալական վարպետ Բենվենտուտո Չելլինին։ Կամ հիշենք, թեկուզ, Միքելանջելոյին, Լեոնարդո դա Վինչուսի և Թուրիչներին։ Կամ թե վերցնենք հանճարեղ Գյոթեյին, վորի անմահ ստեղծագործութեանը՝ Ֆաուստը, վոչ պակաս չափով գիտական աշխատութեան է,

քան գեղարվեստական: Այս տեսակե-
տից ես մեր դրողների սովորելու խըն
դիրը—կարևորագույն խնդիրներիցն
ե: Մեր սոցիալիստական մեծ հայրե-
նիքին, հաղթանակող սոցիալիզմին,
ամենի մեծ չափով քան յերբեք առա-
ջագետ բուրժուական աշխարհին,
պետք են վուչ թե իրենց անհատական
ինտուիցիայով առաջնորդվող տնայ-
նագործ ու տնաբույս սահմանա-
փակ գրողներ, այլ ժամանակակից
գիտության բարձրության վրա կանգ
նած ու մարքս-լենինյան աշխարհա-
յացքով զինված, կուլտուրական գը-
րողներ:

* * *

Յերկու խոսք մեր անցյալի կուլտու-
րական արժեքների ոգտագործման մա

սին: Մարքսը ուսուցանում է, վուր
յուրաքանչյուր սերունդ բարձրանում
է իր նախորդների ուսերի վրա և քննա-
դատորեն ոգտագործում է այն ամեն
գրականը, ինչ վուր ստեղծագործել և
նրան նախորդող սերունդները: Լենի-
նը, պարզաբանելով ու պարզացնելով
մարքսիզմի այդ կարևորագույն գը-
րույթը, նշեց, վուր մենք պետք է քնն-
նագատորեն վերամշակենք և ոգտա-
գործենք անցյալ կուլտուրայի հեղա-
փոխական-դեմոկրատական ելեմենտ-
ները: Պարզ է, վուր այդ աշխատանքը,
ինչպես նաև վորեիցե ուրիշ գործ,
մենք կատարում ենք, յեկնելով հեղա-
փոխական պրոլետարական սկզբունք-
ներից, պրոլետարական հեղափոխու-
թյան շահերից: Մինչդեռ մեր քննա-
դատներից մեկը, Սուրեն Հարություն

յանը, վիճելով Վոսկերցյանի հետ, այս ամբիոնից առարկում եր լենինիզմի այս պարզ ու հիմնական դրույթի դեմ, անելով զանազան «ակադեմիական» հակաճառություններ, հայտարարելով լենինյան այդ դրույթը «նեղ», «սահմանափակ» և այլն և այլն:

Բայց ի՞նչպես կարող է մարքսիստ քննադատն այդպիսի թեզով յերևան գալ. մի՞թե պարզ չե լենինիզմի տարրական հիմունքներին ծանոթ յուրաքանչյուր ընկերով համար, վոր պրոլետարական շահերի տեսակետից նայել անցյալի կուլտուրական արժեքներին՝ նշանակում է ամենաբաղմակոյմանի և խոր կեցողով մոտենալ այդ արժեքներին, դարգացնել և խորացնել անցյալի հեղափոխական ելեմենտները սոցիալիստական կուլտու-

րայի ստեղծագործության ընթացքում: Զե՞ վոր դա մեք մեթոդոլոգիայի յեթե վոչ ամենահիմնական, ապա հիմնական դրույթուններից մեկին է: Ասել, վոր դա «նեղ», «սահմանափակ» սկզբունք է, միանգամայն սխալ է ու անթույլատրելի: Պետք է նշանակել, վոր այդ սկզբունքը կիրառվելիս չվերածվի պատմական կոնկրետությունից մաքրված, անմիտ ու անարյուն արստրակցիայի: Սա ճիշտ է: Սակայն ասել, վոր այս սկզբունքը «նեղ» է, դա սխալ էլինի, դա կնշանակի չհանդիսանալ և բուրժուական աղճատման յենթարկել մարքսիզմ-լենինիզմի հիմնական մեթոդոլոգիական սկզբունք, դա կնշանակի մուրք տալ մենչևիկյան ուրյեկալիզմի տենդենցներին:

Այս առնչությամբ պետք է նշել, վոր դրաքննադատները, վորոնք հետ են մնում մեր գրականության ստեղծագործական մակարդակից, պետք է ամենալուրջ կերպով դնեն սեփական ուսման, Մարքսի-Ենգելսի-Լենինի ու Ստալինի մեթոդոլոգիային հիմնավորապես (վոչ արստրակտ ու ակադեմիկորեն) տիրապետելու խնդիրը: Յեթե մենք նման պահանջ դնում ենք այսօր մեր գրողների առաջ, ապա նա անհամեմատ ավելի մեծ կարևորություն է ներկայացնում մեր քննադատության համար: Մինչդեռ պետք է վորոշակիորեն ընդգծել, վոր մեր դրաքննադատների մեծ մասը, վորոնց շարքերում դեռևս ապրում են ֆորմալիզմի, նացիոնալիստական իդեոլոգիայի ազդեցություններն ու ռապ-

պական «ձախության» մնացորդները, — չատ քիչ են մտահոգված այս խնդիրներով:

Պետք է ասել, վոր մեր դրաքննադատությունը դեռ չատ թույլ ոգնություն է ցույց տալիս կուսակցությանը՝ նացիոնալիզմի ու այլ խորթ իդեոլոգիաների արտահայտությունները մերկացնելու գործում, այն ժամանակ, յերբ վերջին յերկու տարիներում, վերը մատնանշված պատճառները շնորհիվ, աշխոթացել են «ձախ» քյալադոգությունների ու հատկապես հայկական նացիոնալիզմի արտահայտությունները: — Վերցնենք, որինակի համար, Մարքսիզմ-Լենինիզմի ինստիտուտի վերջերս լույս ընծայած «Գրականության պատմության» յերկրորդ հատորը, վորի մեջ տեղ են դր-

տել մի շարք լիբերալ ու մենչեիկյան
որբեկախվեաողական դրուժմներ։ Հի-
շենք և այն դեպքը, յերբ Պետհրատը
անցյալ տարի լույս ընծայեց հայկա-
կան զրահանութեան պատմութեան
գանաղելիքը, վորում տեղափոխված
էին հայկական բուրժուական նացիո-
նալիզմի, դաշնակցութեան կողմից
անվող ու հրահրվող զոռլուդիական նա-
ցիոնալիզմի, ամենախոյտառակ նը-
մուշներ։ Այս տեսակետից պակաս նը-
շանակալից չէ Մարքսիզմ-լենինիզմի
ինստիտուտում թաշատուր Աբովյանի
անհետացման մասին Ակսել Բակուն-
ցի հրապարտած աշխատութեան
առթիւ • Գրիգոր Չուբարի տը-
ված տխրահոգի գեկուցումը, վորը
բացարձակապէս ուղղված էր մարք-
սիզմ-լենինիզմի հիմնական սկզբունք-

ների դեմ (Գրիգոր Չուբարը պահան-
ջում էր թաշատուր Աբովյանին մոտե-
նալ վորպէս «Հայկական կուլտուրա-
լի պատմութեան նոր եջ բաց անո-
ղի», վոչ թէ քաղաքական,
դատակարգային այլ «ընդհանուր
կուլտուրական արժեքախորման»
տեսակետից)։ Պարզ է, վոր
այդպիսի գեկուցում Մարքսիզմ-լենի-
նիզմի Ինստիտուտում թույլ տալը,
ինչպիսի և մեր քննադատութեան կող-
մից լուծեան մասնելը նշանակում
է, վոր գիտական աշխատանքով ու
գրաքննադատութեամբ զբաղվող մի
շարք ընկերների մոտ պահանջում է
անհրաժեշտ դատակարգային զգա-
տութեանը։

Վերցնենք Բակունցի, Թոթովենցի
հրատարակված աշխատութեանները,

վորոնք մեր անցյալի առանձին խըն-
դիրներին տալիս են ազգայնական,
յերբեմն դաշնակցական (Թոթովենց
«Կյանքը հին Հռովմեական ճանապարհի վրա») գոմարվորում ու բացատ-
րություն: Կամ Չարենցի այն առան-
ձին կտորները, վորոնց մասին խոսե-
ցին այստեղ ինչպես ինքը Չարեն-
ցը, նույնպես և ընկեր Խանջ-
յանը: Մի՞թե մեր դրաքըն-
նադատությունը կանգնած է յեղեւ
պատշաճ բարձրության վրա մեր խոր
հըրդային գրողների առանձին աշխա-
տություններում տեղ գտած այդ
խորթ իդեոլոգիաների ազդեցություն-
ները ժամանակին մերկացնելու գոր-
ծում: Իհարկե վո՛չ: Այս յերեւույթը
վոչ պակաս չափով պետք է բացատ-
րել այն հանգամանքով, վոր մեր քըն-

նադատներից շատերն իրենք տառա-
պում էին մատնանշված «հիվանդու-
թյուններով» և սուրբ էին տալիս
ուսպական «ձախության» մնացորդ-
ներին, վորոնք խանդարում էին մեկ
թշնամի այդ իդեոլոգիաների ազդե-
ցությունների դեմ պայքարելու գոր-
ծում:

Այս բոլորը ցույց է տալիս, վոր
մեր Կուսակցության Կենտկոմը հա-
զար անգամ իրավացի յե, յերբ բազ-
միցս անգամ զգուշացնում է մեր գը-
րական կազմակերպություններին
խորթ իդեոլոգիաների ազդեցություն
ների դեմ և պահանջում է ուժեղաց-
նել կրակը առանձնապես հայկական
նացիոնալիզմի արտահայտություննե-
րի դեմ, վորը պայքարի տվյալ ետա-

սլուծման ճանապարհով և
հանդիսանում մեկ մոտ:

* * *

Վերջում մի քանի խոսք ել լեզվի
մասին: Համադամարում ամենահե-
տաքրքիր վիճարանություններ տեղի
ունեցան լեզվի հարցի շուրջը: Քա-
յնքնին հասկանալի չե, զորովհետեւ
լեզուն մեր կուլտուրայի ազգային
ձևի (դոնե գրական ստեղծագործու-
թյան ասպարեզում) կարևորագույն
մոմենտ է: Ընկերները ճիշտ նշեցին,
վոր մենք պետք է ունենանք մի գրա-
կան լեզու, վորը հասկանալի լինի
տարբեր վայրերում ապրող և տարբեր
բարբառներ գործածող աշխատաւո-
րությանը: Յեւ աղալիս լեզու մենք
ունենք—դա մեր յամանակակից գր-

րական լեզուն է: Յեւ չեմ կարող հա-
մաձայնվել այն ընկերների հետ (Չա-
լենց և ուրիշները), վորոնք կարծում
են, թե լեզվի հասկանալիության խըն-
դիրը սկզբունքային կարևորություն
չունի: Բախումսը միանգամայն ճիշտ
է դնում այս հարցը: Գրական լեզուն
պետք է հասկանալի լինի բանվորա-
գյուղացիական մասսաներին, հակա-
ռակ դեպքում նա կդառնա հասարա-
կությունից կտրված, ինտելիգենցիա-
յի կատաղական լեզու: Իհարկէ մեկ
մոտ, կուլտուրական հեղափոխու-
թյան պայմաններում, յերբ բանվորա-
գյուղացիական լայն մասսաները տի-
րապետում են գիտություններին ու
գեղարվեստին և կոմունիստական կու-
սակցության ղեկավարությամբ կեր-
տում են նոր պրոլետարական, սոցիա-

լիստական կուլտուրա—այդ անհնար
ու հետադիմական ուտոպիա յե: Մեր
գրական լեզուն պետք է սնվի ժողո-
վրդական լեզվից. նա պետք է խարսի
ված լինի ժողովրդական լեզվի վրա,
մեր առաջավոր բանվորների, առա-
ջավոր կոլտնտեսականների լեզ-
վի վրա: Ընդգծում եմ առաջա-
վոր բանվորների և առաջավոր
կոլտնտեսականների, վորովհետև նը-
րանք են առաջ տանում մեր կյանքը,
մեր նոր կյանքի կերտումը: Նրանք
են, վոր իրենց աշխատանքի ու պայ-
քարի բովում ստեղծում են մեր նոր
լեզվի ակունքները: Մեր գրական լե-
զուն պետք է զարգանա այնպես, վոր
տեղական բարբառները վերամշակվեն
նրա ազդեցության տակ: Յեվ իրոք
հենց այդպես էլ լինում է: Մեր կոլ-

տնտեսականն այսոր այնպես չի խո-
սում, ինչպես խոսում էր առաջվա-
մեր գյուղացին: Հաճախ այնպիսի
տեմիկներ, վորոնց դեմ մեր շատ գը-
րականագետ ընկերները սվին են ճո-
ճում, մեր կոլտնտեսականների հա-
մար սովորական և գործածական են
դարձել: Վերցնենք հենց թեկուզ «յե-
լույթ», «աշխոր», «հարվածային»,
ոռւսական «կոլխոզնիկ», «պայտկ»,
«կոմսոմոլ» և ուրիշ նման բառեր,
կամ «ոտար» տեմիկներ՝ «դեկրետ»,
«պլան», «ցենտներ» ոռւսական «դա»
(«հեկտար»-ից) «մետր» և այլն, վո-
րոնք միայն մի քանի տարի յե, ինչ
գործածության մեջ են մտել մեզ մոտ
բայց մեր աշխատավորական լայն
մասսաների համար արդեն սովորա-
կան ու հարադատ են դարձել հակա-

ոակ մեր մի շարք գրականագետներին տեսակետի, ըստ վորոնց այդ բառերը «ակադեմիկ» են կամ անբարեհնչյուն, վոչ բավականաչափ որդիներալ, կամ ուղղակի «ոտար»: Նշանակում ե մեր գրական լեզուն, բարձր կանգնած լինելով հանդերձ, պետք ե ըմբռնելի ե ընդունելի լինի բանվորներին ու կոլտնտեսական գյուղացիության համար այլ կերպ նա կղառնա սխոլաստիկ, վոչ կենդանի լեզու: Իսկ այդպիսի լեզուն շատ հարմար միջոց ե հանդիսանում պրոլետարիատին թշնամի, մատնավորապես նացիոնալիստական իդեոլոգիայի ազդեցություններն անցկացնելու համար:

Չարենցի «Իիրք ճանապարհի»-ն, վորի մեջ, ինչպես այդ ընդունեց նաև ինքը հեղինակը, տեղ են գտել նացիո-

նալիստական տենդենցներ, — աչքի յե ընկնում իր լեզվով, վորը տալիս ե մեզ մի տեսակ «մաքուր դտած հայերեն», միանգամայն անընդունելի ե անհասկանալի մեր բանվորներին ու կոլտնտեսականներին, մեր ժամանակակից գրականության ու մասսայական մամուլի համար:

Ապա չափազանց կարեոր ե ընդգրծել, վոր մեր գրական լեզուն պետք ե զարգանա Սորհրդային Միության մյուս ժողովուրդների լեզուների զարգացման հետ համընթաց, ե առաջին հերթին, ռուսական նորագույն լեզվի ազդեցությունը կրելով, այն լեզվի, վորը մենք գտնում ենք Լենինի ու Ստալինի մոտ: Մինչդեռ մեր թարգմանիչներից ու հրատարակիչներից վոմանք միանգամայն սխալ սկզբունք

են կիրառում այս խնդրում: Որինակ՝
ընկ. Ստալինի կուսակցության 17-րդ
համագումարում կարդացած գեկուց-
ման հայերեն թարգմանության առա-
ջին հրատարակության մեջ «ան-
գունդ» բառի փոխարեն գործ են ածել
«սար ու ձոր» և այսպիսով թարգմա-
նությունը հեռացրել են բնագրից:
Յեւ այդ արել են այն ժամանակ,
յերբ կա հատուկ հայկական բառ«ան-
գունդ», վորն ուղղակի համապատաս-
խանում է ռուսական «пропасть» բա-
ռին: Ինչպես տեսնում ենք ընկերները
«հայացրել» են և թուլացրել ընկ.
Ստալինի վոճը, փոխանակ գերտակցա-
բար ոժանդակելու, վոր ընդհակառա-
կը, ընկ. Ստալինի վոճը, նրա մտա-
ծելակերպն ու լեզուն ազդեն մեր ժա-
մանակակից հայերենի վրա, մեր

մասսաների լեզվի ու վոճի վրա: Կեր-
տելով մեր ժամանակակից գրական
լեզուն, մենք պետք է աչալուրջ հե-
տեվենք, փորպեսզի մեր լեզուն չը
պարտակվի ինքն իր մեջ, այլ իր դար-
գացման ընթացքում ընթանա այն ու-
ղիյով, ինչ ուղիով ընթանում է Խոր-
հրդային Միություն բազմազգի աշխա-
տավորության լեզվաչինարարական
աշխատանքը—սոցիալիստական վերա-
կառուցման ճանապարհով, որիենտա-
ցիա տեսնալով առաջին հերթին ժա-
մանակակից ռուսական լեզվի դար-
գացման հիմնական տենդենցները,
հարմարեցնելով վերջիններս մեր լեզ-
վի առանձնահատկություններին:

Ապա, չի կարելի համաձայնվել Չա-
րենցի այն թեզիսի հետ, վոր իբր թե
հեղափոխության ընթացքում լեզուն,

իրբե կուլտուրայի ազդային ձևը, մը-
նում ե ըստ եյության նույնը, մինչ-
դեռ սկզբունքային փոփոխության ե
յենթարկվում կուլտուրայի բովան-
դակությունը: Իհարկե, լեզվի ու
կուլտուրայի բովանդակության
փոխհարաբերություններն այստեղ
ևս մեխանիկական չեն: Բայց Չա-
րենցը տվյալ դեպքում աչքա-
թող ե անում, այն հանգամանքը, վոր
խոսելով մի եպոխայի կուլտուրայից
մյուսին անցնելու մասին, այն ել
բուրժուականից՝ պրոլետարականին,
սոցիալիստականին անցնելու մասին,
խոսելով մեղ մոտ կատարվող
կուլտուրական հեղափոխության
մասին, — չի կարելի դործն այն-
պես պատկերացնել, վոր իբր թե
հեղափոխության ընթացքում լե-

զուն, իբրե կուլտուրայի ազ-
դային ձևը, մնում ե ըստ եյության
անփոփոխ, ընդունելով իր մեջ նոր
կուլտուրական արժեքներ, նոր կուլ-
տուրական բովանդակություն: Բա-
վական ե ամենափոքր ակնարկ դցել
Խորհրդային Միության ժողովուրդ-
ների լեզուների զարգացման ընթացքի
վրա, վորպեսզի անվերապահորեն հա-
մոզվենք, վոր լեզուն ինքը հարստա-
նում ե ու եյական փոփոխություննե-
րի յենթարկվում ժողովրդական մաս-
սաների գիտակցության հեղափոխա-
կան վերամշակման պրոցեսում: Լեզ-
վի այս տեսությունը, վոր Չարենցը
համազումարում զարգացրեց, հան-
դիսանում ե թեորետիկական հիմնա-
վորումն «ազդային ձևերի խոսացման»
այն նաջիոնալիստական թիլիսի, վո-

րըն առաջադրեց մի ժամանակ Չարեն-
ցի, Բակունցի և Արմենի խմբակը և
վորն իր ժամանակին մերկացվել է
կուսակցութեան կողմից : Այս կարե-
վորագույն խնդրում ևս մենք պետք է
պայքարենք ինչպես մեծապետական
չոփինիզմի ու «ձախ» ՌԱՊՊ-ական
տենդենցների դեմ, վորոնք անտեսում
են մեր լեզվի սպեցիֆիկայի խնդիր-
ները, նույնպես և հայկական նացիո-
նալիստական տենդենցների դեմ, վո-
րոնք քաշում են մեր կուլտուրական
կյանքը դեպի ազգային ինքնամիո-
ւթումը, դեպի բուրժուական սեպարա-
տիզմը :

Մեր գրականութունը, խորհրդա-
յին գրողները, կուսակցութեան և մեր
մեծ ուսուցիչ ու առաջնորդ ընկ.
Ստալինի ոժանդակությամբ ու ղեկա-

վարությամբ, արդեն ստեղծել են և
ստեղծում են հսկայական կուլտուրա-
կան արժեքներ : Մեր խորհրդային գը
րականութունը, հակառակ մեռնող
կապիտալիզմի իր անկումն ապրող
Փաշխտական գրականութեանը, ըն-
թանում է անդադար վերելքի ուղիով,
հաղթահարելով հին աշխարհի, կեդե-
քիչների կուլտուրայի ուսուցիչն ու
բաղիցիաները և հանդիսանում է հաղ-
թական պրոլետարական դիկտատու-
րայի ամենաուժեղ զենքերից մեկը :

Հայաստանի խորհրդային գրակա-
նութունը, հաղթահարելով իր վեր-
ելքի դժվարութունները, պայքարե-
լով թշնամի գաղափարախոսութուն-
ների ազդեցութունների դեմ, ինչ-
պես «ձախ» ՌԱՊՊ-ականութեան մնա-
ցորդներին, նույնպես և մեր պայման-

ներում՝ տվյալ շրջանում առանձնա-
պես սուր վտանգը ներկայացնող հայ
կական նացիոնալիզմի դեմ, կղաճա-
մարանչող պրոլետարական ինտերնա-
ցիոնալիզմի հզորագույն ղեկավարի
մեկն Անդրեյովկասում, կուսակցու-
թյան լավագույն ղեկավարից մեկը սո-
ցիալիզմի վերջնական հաղթանակի
իրագործման համար մղվող պայքա-
րում:

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0375634

63.128

ԳԻՆԸ 30 ԿՈՊ.

Լ. Արիսյան
Օ некоторых вопросах
нашей литературы

Гиз. ССР Армении, Эривань, 1934